

BELGELER IŞIĞINDA TEKKE, ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cem APAYDIN*

Özet

Yüzyıllar boyu Müslümanlar için tasavvufi hayatın merkezi konumunda bulunan tekkeler 1925 yılı itibariyle 677 sayılı kanun kapsamında kapatılmışlardır. Bu, değişimi ve çağdaşlaşmayı amaçlayan yeni bir rejimin gerçekleştirdiği bir dizi inkılabın yalnızca bir halkasını teşkil etmektedir. Tekkelerin ve tarikatların; oluşturulması hedeflenen yeni toplum yapısına zıt bir görüntü arz etmesi; Şeyh Said İsyanı örneğinde olduğu gibi dönemin siyasi ortamında devrim karşıtı muhalefetin merkezi konumunda bulunma potansiyeli ve yine ulus devlet yapılanmalarının başat hedeflerinden olan milli birliği çok sayıda farklı tarikatın bulunması dolayısıyla zedeleyici unsur olarak görülmeleri söz konusu kanunun sebepleri olarak ön plana çıkmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı, kanunun sebeplerini, sahada uygulanışına dair örnekleri, muhatap olan çevreler nezdinde nasıl karşılandığını ve kanuna ne tepkiler verildiğini belgeler ışığında tartışıp analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Tekke, Zaviye, Türbe, Tarikat, İnkılap.

Abstract

AN EVALUATION ON THE CLOSURE OF DERVISH LODGES AND SHRINES IN THE LIGHT OF DOCUMENTS

Dervish lodges which were the centers of Islamic mysticism for Muslims during the centuries were closed under the law no. 677 by 1925. This constituted only one phase of a series of reforms which were made by a new regime aiming change and modernization. Some reasons come to the forefront for this law: Awkward presence of dervish lodges and orders against the new targeted social structure; their

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

E-mail: apaydincem1@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 21.07.2017

Makalenin Kabul Ediliş Tarihi: 23.10.2017

potential of being in a central position of the counter-revolutionary opposition in the political atmosphere of the period as in the example of Sheikh Said Rebellion; and also since there were lots of different dervish orders, their negative image as harmful to national unity, which is one of the main goals of all nation state formations. The purpose of this work is to discuss and analyze the causes of the law, examples about the practices of it, how it was met by the related circles and which reactions were given to it in the light of documents.

Key Words: *Dervish Lodge, Zawiya, Shrine, Sect, Reform (Revolution).*

Giriş

Tekkelerin kapatılması ve faaliyetlerinin yasaklanması meselesi o günden bugüne çokça tartışılan ve üzerine spekülasyonlar üretilege- len bir konu olmuştur. Konunun popülerliğine oranla üzerinde yapı- lan akademik çalışma sayısı ise şaşırtıcı derecede azdır. Tabii burada Mustafa Kara ve İsmail Kara¹ isimlerini ve çalışmalarını zikretmek ve yararlı eserler sunduklarını belirtmek durumundayız. Biz de bu noktadan hareketle, bu kapatılma kararının hangi şartlar altında alı- nıp uygulamaya nasıl yansıtıldığıнын ve buna mukabil bu kanundan etkilenen toplum kesimlerinin meseleye verdikleri tepkinin daha iyi anlaşılabilmesi adına bu çalışmayı ortaya koymuş bulunmaktayız. Amacımız, geniş kapsamı haiz bu konuda eldeki imkânlar dâhilinde ulaşabildiğimiz birincil kaynakları analize tabi tutarak incelemektir.

Muhteviyatında esas malzeme olarak, bu kapatılma hadisesini gerçekleştiren kanun ve kararnamelere; daha sonrasında bu hukuki düzenlemelerin sahada nasıl uygulandığına dair bazı resmi belgelere ve konu üzerine özellikle İslami ve tasavvuf çevrelerinden gelen tep- ki ve yorumlara yer verilmiştir. Meselenin hukuki boyutunu ortaya koyabilmek adına Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde kayıtlı bel- geler ve Resmi Cerideler kaynak olarak kullanılmıştır. Bunların yanı sıra; hatırat ve biyografi tarzı eserlerden faydalanılarak o günlerin İsl- lamcı kimliğiyle öne çıkmış isimlerinin ve özellikle de kapatılmaları esnasında çeşitli tekkelerin postnişinlik makamlarında bulunanların olaya ilişkin tutumlarına ve yaklaşımlarına dair örnekler ele alınmış-

¹ Bkz. İsmail Kara, **Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2008; İsmail Kara, "Çağdaş Türk Düşüncesine Bir Tenkit/Tasfiye Alanı Olarak Tasavvuf ve Tarikatlar", **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, Haz. Ahmet Yaşar Ocak, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005, s. 561-585; Mustafa Kara, "Cum- huriyet Türkiye'sinde Tarikatlar", **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, Editör: Semih Ceyhan, İstanbul, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015, s. 95-132.

tır. Kanaatimiz odur ki; müspet ya da menfi, tarikat müesseselerinin dışından gelen yorumlara nazaran, bu hayatın içerisinde en yüksek seviyede bulunmuş ve hadiselerle birinci elden tanıklık etmiş şahsiyetlerin yorumları ile popülist yorum ve eleştirilere karşılık kanun hükümlerinin uygulanışına dair birincil kaynakları ortaya koyarak, değerlendirmeye tabi tutmak faydalı olacaktır.

1. 1925 Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu'nun Arka Planı ve Siyasi Ortam

Öncelikle belirtmek gerekir ki; başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere cumhuriyet rejiminin kurucu liderlerinin asli davası Türk milletini “muasır medeniyetler” seviyesine erdirmektir. Mustafa Kemal Paşa, klasik dini itikatlar, gelenek ve anlayış ile İslam inancının başat unsur bulunduğu bir sosyal manzara yerine akılcı, seküler, bilimi ve çağdaş uygarlığı kendisine ilke edinmiş bir toplum yapısı oluşturma hedefindeydi². Tanzimat'tan bu yana yapılan reformlar başarısızlıkla sonuçlanırken ayrıca toplum içerisindeki kültürel farklılıkların derinleşmesine ve kutuplaşmaya yol açmıştı. Devletin ve toplumun aksayan noktalarının tadilini hedefleyen Osmanlı modernleşmesinin aksine cumhuriyet idaresi kati ve nihai bir dönüşüm hamlesiyle modernleşme sürecini ileri bir boyuta taşımıştır. Cumhuriyet kadroları bu dönüşümü “bilâ kayd-ü şart” Batı'ya doğru bir yöneliş olarak ele almıştır³. Böylece bu asrileşme süreci; bir anlamda iktisadi, politik, sosyal ve kültürel meselelerde yüzyılların ardından ilahi ilkelerin dışarıda bırakıldığı bir değişimi temsil etmektedir⁴. Ayrıca, yeni rejimin yaratıcıları Osmanlı'dan intikal etmiş olan doğulu geleneklere, cumhuriyet değerlerine tezat teşkil ettiği gerekçesiyle daima mesafeli olmuşlardır. Yeni rejim, tarikatları da bu anlamda sakıncalı görmüş ve bunları müspet anlayışla, batıl inanç ve hurafelerin kaynağı olarak algılamıştır. Bu sebeple tarikatların, rejim karşıtı hareketlerin baş aktörü olarak ortaya çıkabileceği daima göz önünde bulundurulmuştur. Tekkelerin kapatılmasında, bu yapıların yalnızca dini mahiyeti değil, ayrıca bir karşı devrimci potansiyele sahip olması da sebep olarak ağır basmıştır⁵.

² Sulhi Dönmezer, “Atatürk İnkılapları ve Sosyal Değişme Teorileri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 15, Cilt: V, Temmuz 1989, s. 524.

³ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Çev: Ruşen Sezer, İstanbul, YKY, 2002, s. 27.

⁴ Halil İnalçık, “Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 140

⁵ Necdet Subaşı, **Gündelik Hayat ve Dinsellik**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2004, s. 84.

Yapılan inkılaplar bir arada değerlendirildiğinde, her yeniliğin bir plan ve program çerçevesinde birbiri ardına geldiği anlaşılmaktadır. Bu plan ve programın amacı, Türk milletini çağdaş Batı medeniyetine dâhil etmektir⁶. Tekke ve zaviyelerin kapatılması da hilafetin ilgası ve medreselerin kapatılması gibi inkılapların peşinden, bu plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Tekkelerin kapatılmasında Şeyh Said İsyanı'nda oynadıkları rol ve hurafe kaynağı oldukları görüşü etkili olmuştur. Konuşmalarından Atatürk için de durumun bu şekilde olduğunu anlayabiliyoruz. Özellikle, 30 Ağustos 1925 günü Kastamonu'da yaptığı konuşma içerisinde geçen; "*Bugün ilmin, fenin, bütün şümuliyle medeniyetin muvacehei şulepaşında filân veya falan şeyhin irşadiyle saadeti maddiye ve maneviye arayacak kadar iptidai insanların Türkiye camia-i medeniyesinde mevcudiyetini asla kabul etmiyorum. Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakikî tarikat, tarikatı medeniyedir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir.*" sözleri aydınlatıcı bir örnektir.⁷ Burada tekke ve tarikatlar ile ilgili sarf edilen sözlerden anlıyoruz ki, tekkeler mahiyetlerindeki çürümelerden ziyade bu dönüşüm sürecinde iptidai kaldıklarından ötürü kapatılmışlardır.

Tekkelerin kapatılmasından evvel 3 Mart 1924 tarihinde Şeriiye ve Evkaf Vekâleti'ni kaldıran 429 sayılı kanunun tekke ve zaviyelerle ilgili olan 5. maddesi şöyledir: "*Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde bilcümle cevami ve mesacid-i şerifenin ve tekaya ve zevayanın idaresine, imam, hatip, vaiz, şeyh, müezzin ve kayyumların vesair müstahdemîn tayin ve azillerine Diyanet İşleri Reisi memurdur*"⁸. Söz konusu bu kanunla devlet, tekke ve zaviyelerin mevcudiyetini resmi olarak onaylayarak bizzat kendi kontrol ve denetimi altına almıştır. Bu kanun çıkarılırken de tarikatların faaliyetleri üzerine herhangi bir ihtilaf çıkmamıştır. Fakat, 1925 yılının Şubat ayında Şeyh Said İsyanı'nın başlaması, tarikat, tekke ve zaviyelerin bir numaralı tartışma mevzusu haline gelmesine neden olmuştur.

Bir Nakşibendi Şeyhi olan Said'in liderliğini yaptığı isyan esasen İslami temelli bir Kürt ayaklanması olarak ortaya çıkmıştır. Şeyh Sa-

⁶ Berkes, a.g.e., s. 522

⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt: 2, Ankara, TİTE Yayınları, 2006, s. 224.

⁸ Resmi Ceride, 07 Nisan 1924, Sayı: 68.

id'in "İslam'ın Türklerle Kürtler arasındaki tek bağ olduğu, Türkler ise şimdi bu bağı kopardığına göre; Kürtler de kendi geleceklerini düşünmek zorundadırlar"⁹ gibi cümleleri bu kanıyı güçlendirmektedir. Yani, kullanılan jargon İslami olmasına rağmen hedef olarak Kürtlerin bağımsızlığının belirlenmiş olması nedeniyle Şeyh Said İsyanı'nın dini ve milli karakterinin iç içe geçmiş bir mahiyette olduğunu söyleyebiliriz. Süreç ele alınırsa, ayaklanmanın tehlikeli boyutlara ulaşmasıyla beraber Fethi Bey Başbakanlık görevinden istifa etmiş ve yerine İsmet Paşa geçmiştir. Peşinden, kabineye isyanı bastırabilmesi adına elini kuvvetlendirecek otoriteyi sağlayan Takrir-i Sükûn Kanunu meclis tarafından çıkarılmış ve bu kanun 1929 yılına kadar yürürlükte bırakılmıştır. Ayrıca, biri Doğu'da biri Ankara'da olmak üzere İstiklal Mahkemeleri kurulurken Doğu'da mahkemeye idam cezası da dâhil olmak üzere mutlak otorite verilmiştir. Neticede de 29 Haziran'da bu isyan bastırıldığında Şeyh Said ve 47 adamı Diyarbakır'da idam cezasına çarptırılmışlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da Ankara İstiklal Mahkemesi'nin belirttiği görüş doğrultusunda kapatılmıştır¹⁰. Ayrıca, Doğu'daki İstiklal Mahkemesi Şeyh Said İsyanı'nı tekke ve zaviyeler ile ilişkilendirerek bölgesi dâhilindekilerin kapatılmasına hükmetmiştir. Bu bölgesel kararın dört ay sonrasında 30 Kasım 1925 tarihinde ise ileriki bölümlerde daha detaylı ele alacağımız 677 sayılı kanun kapsamında tekke ve zaviyeler ülke sathında kapatılmıştır. Neticede görünen o ki; Şeyh Said İsyanı, ülkedeki tek muhalefet partisi konumunda olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile beraber, yine ülkenin etkin bir sosyal gücü olan tarikatların kapatılmasına neden olmuştur.

2. İlgili Kanun ve Hukuki Düzenlemeler

2.413 sayılı "Tekâyâ ve Zevâyânın Seddine ve İlmiyye Sınıfı Kisvesine ve Bi'l-umûm Devlet Me'mûrlarının Kıyâfetlerine Dâir İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 2 Eylül 1341 Târihli İctimâ'ında Müttehiz Karâr Üzerine Tanzîm Edilmiş Olan Karârname"¹¹, tekkelerin ilgasına yönelik ilk düzenleme olup 5 Eylül 1341 tarihli Resmi Ceride'de yayınlanmıştır. Böylece bütün tekke, zaviye ve türbeler kapatılmakla

⁹ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de Kürt Sorunu (1924-1938): Şeyh Said, Ağrı ve Dersim Ayaklanmaları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 21.

¹⁰ Metin Toker, *Şeyh Said ve İsyanı*, Ankara, 1998, s. 155.

¹¹ *Resmi Ceride*, 5 Eylül 1341, No: 168.

beraber, zamanla tekke fonksiyonu da kazanmış olan cami ve mescitlerin yalnızca ibadethane olarak hizmet vermeye devam etmeleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca, tarikatların ve bu kurumlara ait şeyhlik, dervişlik, müritlik gibi mensubiyet unvanları ile alamet-i fârikaları olan kıyafetlerinin de yasallığı ortadan kalkmıştır. Fakat, kapatılan tekke veya zaviyenin vakfiyesinde şeyhin ikametine mahsus ayrıca bir yer varsa, şeyhler buralarda hayatları boyunca oturabileceklerdir. Bu kanunla birlikte tekke fonksiyonlarını yitirecek olan binalardan ise elverişli olanlarının okul haline getirilmesine, olmayanların Evkaf Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından nakde dönüştürülerek, elde edilecek parayla köylerden başlayarak icap eden yerlerde okul inşa edip bunları da hususi idarelere terk etmesine hükmedilmiştir. Yine, tekke ve zaviyelerle birlikte kapatılmasına karar verilen türbelerin ise haiz-i kıymet olanlarının muhafaza ve idaresi Maarif Vekaleti'ne emanet edilmiştir. Bu türbelerde görevli türbedarların da makamları mülga olmuş fakat maaşlarının ödenmesine devam edilmiştir. Cami ve mescitlerde boşalan imamet, müezzinlik veya kayyumluk gibi görevlere yapılan atamalarda Diyanet İşleri Reisliğince türbedarlara öncelik tanınmıştır. Tabii, bu görevlere tayin söz konusu olduğu takdirde türbedarlık maaşı kesilmiştir. Burada göze çarpan husus, görevlilerin devlet kurumları tarafından mümkün mertebe mağdur edilmemesine gayret gösterilmiş olmasıdır.

Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair 677 Sayılı Kanun¹² ise 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilmiş ve 13 Aralık 1925 tarihli Resmi Ceride'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, kararnameye ilave olarak aksi davranışta bulunacaklara cezai müeyyideler getirmiştir. Buna göre, tekke ve zaviyelerle birlikte kapatılan türbeleri açanlar veya bunları yeniden ihdas edenler, bu yerlerde ayin icra edenler, geçici de olsa izin verenler üç aydan az olmamak üzere hapis ve 50 liradan aşağı olmamak üzere para cezasına çarptırılacaktır.

Meclis tutanaklarında¹³; tekke, zaviye ve türbeler hakkında Konya mebusu Refik Bey ve onunla beraber olan bir grubun teklifi ile geçen kanunun gerekçesinde ise; öncelikle tekke ve zaviye müesseselerinin İslam dininin zaruriyatından olmadığına altı çizilmiştir

¹² Resmi Ceride, 13 Kanun-i Evvel 1341, No:243.

¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, 30 Teşrinisani 1341 Pazartesi, Cilt:19, Devre:2, Ekte.

ve yakın geçmişte zuhur etmiş Şeyh Said İsyanı ve sonucunda Şark İstiklal Mahkemesi'nin bölgesel olarak aldığı tekke ve zaviyelerin kapatılması kararına atıf yapılmıştır. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin de ülke sathında bu kararın alınması tavsiyesi olduğu bildirilmiştir. Gerekçenin üçüncü paragrafında tarikatlar içerisinde masum vatandaşların da bulunduğu bir gerçeklik olmasına rağmen edinilen siyasi tecrübeler çerçevesinde bu yapıların halkın içindeki nüfuzunun zaman zaman maksadını aşması bir endişe kaynağı olarak sunulmuştur. Anlaşılan o ki; tarikatlar, dini fonksiyonlarıyla değil fakat siyasi muhalefet potansiyelleriyle bir tehlike olarak görülmüştür¹⁴.

Diğer yandan, gerekçeler içerisinde bu gibi kurumların artık hiçbir asri ve medeni muhitte kabul edilemeyeceği ibaresi geçmektedir. Çalışmamızın sonraki bölümlerinde tarikat çevrelerinin tekkelerdeki bozulmalara dair tespitlerini ve yorumlarını aktaracağız. Fakat, kararın alınmasında tekkelerdeki fonksiyonel bozulmalardan çok bu yapıların inkılapların da gayesi olarak belirlenmiş çağdaş ve medeni bir toplum oluşturma hedefine ters düşmesi önemli bir rol oynamıştır.

3. Kanunun Uygulanışına Dair Örnekler

Devlet erki bir kanunu çıkarırken ne amaçlamış olursa olsun, onun sosyal, siyasi veya iktisadi sonuçları ancak pratikte uygulanışına bağlıdır. Çok iyi niyetlerle alınan bazı kararlar dahi uygulamadaki noksanlıklar nedeniyle istenen karşılığı veremeyebilir ve hatta kimi zamanlarda çeşitli olumsuzluklara dahi sebebiyet verebilir. Bazen ise; sosyolojik olarak benimsenmesi zor gözükten kanunlar, toplumlar tarafından süreç içerisinde benimsenip, sahiplenilebilir. Bazı kanunların ise; fiilen yürürlükte olduğu halde uygulamasının zaman içinde kalktığına şahit olabilmekteyiz. Bu nedenle, bir kanun incelenirken kesinlikle onun içeriği ve mantığıyla birlikte sahaya yani bu kanuna muhatap olan topluma nasıl yansıtıldığıyla ele alınmalı, değerlendirme bu şekilde yapılmalıdır.

Çalışmamıza konu olan tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasına hüküm veren kanunun da uygulamasında elbette bazı esaslar ön plana çıkmıştır. Öncelikle, kapatılan bu müesseselerde uzun zamandır görev yapmakta olan şeyh, zaviyedar veya türbedarların hem mağ-

¹⁴ Çetin Özek, *Türkiye'de Laiklik: Gelişim ve Koruyucu Ceza Hükümleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1962, s. 360.

dur edilmemesi hem de devletin bu gibi kimselerden diğer şekillerde faydalanabilmesi adına bazı tedbirler alınmıştır. Kanun maddeleri arasında zaten türbedarların maaşlarının ödenmesine devam edilmesine ve bu kişilere camilerdeki imamet veya müezzinlik gibi kadrolarda Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından öncelik tanınmasına karar verildiğini görmüştük. Yine, tekke ve zaviyelerin de kapatılmasıyla tahsisatları kesilmiş olan meşayih-tan ilim ehli olanlara da maaş bağlanmasına karar verilmiştir¹⁵. Böylece, herhangi bir başka devlet memuriyetinde bulunup, maaş almıyor olmak ya da kendi hesabına yaptığı ticari faaliyetle meşgul bulunmamak şartlarını taşıyanlara maaş verilmeye devam edilmiştir¹⁶. Şunu söyleyebiliriz ki; yeni bir rejimin yerleştirilmesi ve ulus devletin inşası süreci içerisinde milli birliğin sağlanabilmesi önemli bir olgudur. Tarikatlar ise, toplum içerisinde zümreler oluşturmak sureti ile bu birliği aşındırdığı izlenimi yaratmıştır. Atatürk, bu konu ile ilgili 1 Kasım 1925 tarihli Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışında yaptığı konuşma içerisinde yeni düzende artık milletin dini ve mezhebi irtibat yerine Türk milliyeti altında bir birlik oluşturduğunu belirtmiştir¹⁷. Uygulamada da görüyoruz ki; tekkeler kapatılırken buralara emek vermiş kişiler tamamen devre dışı bırakılıp, etkisiz hale getirilmemişlerdir. Fakat, tarikat ayrılıkları ortadan kaldırılmış, dini hayat Diyanet İşleri vasıtasıyla tek elde toplanmıştır. Şeyhler, zaviyedarlar ve türbedarlar da bu yeni sistem içerisinde olabildiğince entegre edilmeye çalışılmıştır.

Kanunla beraber ortaya çıkan bir diğer mesele ise; kapatılan tekke binalarının ne olacağıydı. Bilindiği üzere, kanuna göre bu binalardan elverişli olanların okul haline getirilmesine, olmayanların Evkaf Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından nakde dönüştürülerek, elde edilecek parayla köylerden başlayarak icap eden yerlerde okul inşa edip bunları da idare-i hususiyelere terk etmesine hükmedilmiştir. Öte yandan, yüzyıllardır gelen tarihi ve kültürel bir mirası yansıtan tekke hayatına ait mevcut değerli eşyanın muhafazası meselesi vardı. Bu maksatla, bir kararname ile buralarda bulunan bütün tarihi değere sahip eşyanın tespit edilip müzelere nakledilmesi istenmiştir¹⁸. Bu noktadan hareketle, tekke hayatı fiili anlamda sonlandırılırken,

¹⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/26-150-5 (03 Haziran 1926).

¹⁶ BCA, 51-0-0-0/4-28-34 (05 Kasım 1927).

¹⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 249.

¹⁸ BCA, 180-9-0-0 / 1-7-1 (16 Eylül 1925).

kültürel manada folklorik olarak muhafazası hedeflenmiştir diyebiliriz. Bu muhafazada da yine devletin kontrolü esastır. Keza bunu, Konya'daki Mevlana Tekkesi'nin müze haline getirilmesi¹⁹ hususu için de söyleyebiliriz. Tarikat fiili olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışına çıkarılırken, tekke binası ve tarihi değere sahip eşyalar burada sergilenmek suretiyle en azından kültürel miras korunarak gelecek nesillere aktarılmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla atıf yapılan Mahmut Baler'in nakline göre²⁰, Atatürk türbelerinin açılmasını teklif eden Hamdullah Suphi'ye karşılık olarak inkılapların yerleşmesi için en az on beş sene geçmesi gerektiği ve ancak bu süre geçtikten sonra türbelerin açılabileceğini söylemiştir. 1930'lu yıllarda bütün devletler bir dünya savaşına hazırlık yaparken Türkiye'de de bu süre zarfında ulusun kütleleşmesi adına bir takım önlemler alınmaktaydı. Dönemin ağır uluslararası şartlarında ayrıca devletçilik ön plana çıkarak, parti-devlet yapılanmasına ağırlık verilmekteydi. Bu vaziyet içerisinde, türbelerin yeniden açılması mümkün olamamıştır. Bu konuşmaya atıf yapılırken, değerlendirmesinin de bu şartlar göz önünde bulundurularak yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Genel manada ise; tekke binalarından artık kullanılamaz ve harap durumda bulunan veya tarihi ve kültürel değere sahip olmayanların satışına izin verildiğini görüyoruz²¹. Öte yandan, kıymetli eserlerin ise korunmasına azami gayret gösterilmiştir. Özellikle, 1935 tarihli Başvekalet, Evkaf Umum Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığı arasındaki; İstanbul Kadırga'daki Mimar Sinan'ın eseri olan Sokollu Meh-

¹⁹ BCA, 30-18-1-1 / 18-24-4 (06 Nisan 1926).

²⁰ Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, İstanbul, Mentş Kitabevi, 1968, s. 171-174.

²¹ Bazı tekke bina ve arsalarının satışına dair belgeler: Karagümrük Apardı Musliddin Tekkesi'nin satışı, BCA, 30-18-1-2/63-24-16 (01 Nisan 1936); Birecik Şeyh Taha Tekkesi ve Fatih Kubbe Tekkesi arsalarının satışı, BCA, 30-18-1-2/64-31-11 (20 Nisan 1936); Şehremini'de Yavaşca Şahin Cami ve tekke arsasının satışı, BCA, 30-18-1-2/68-78-7 (29 Eylül 1936); Yedikule'de Uşşaki Tekkesi ile müstemilatının satışı, BCA, 30-18-1-2/72-13-5 (16 Şubat 1937); Tophane'de Gülşeni Tekkesi arsasının satışı, BCA, 30-18-1-2/73-26-13 (02 Nisan 1937); Beylerbeyi'nde Kadiriye Dergâhı ve meşrutahanesinin satışı, BCA, 30-18-1-2/110-5-3 (16 Ocak 1946); Edirne'de Kanber Baba Tekkesi arsasının satışı, BCA, 30-18-1-2/112-70-1 (09 Kasım 1946); Bursa'da Düstürhan Tekkesi ve musalla arsasının satışı, BCA, 30-18-1-2/114-43-20 (25 Haziran 1947); Edirne'de Şeyh Davut ve H. Alemettin Vakıflarına ait tekke arsalarının satışı, BCA, 30-18-1-2/115-76-2 (12 Aralık 1947); Safranbolu'da Haydar Ağa Tekkesi arsasının satışı, BCA, 30-18-1-2/115-82-4 (08 Ocak 1948).

med Paşa Külliyesi içerisindeki tekke binasının kurşunları söküldüğü için aktığı ve binanın yıkılmaması için tamir ettirilme isteğiyle gerçekleşen yazışmalardan²² anladığımız göre, tahsisat eksikliğinden şikayet edilmekle beraber, memleket dâhilindeki eserlerin mümkün olduğunca onarılmalarına çalışılmıştır. Ayrıca, bu yazışmalarda kurşunların sökülmesinde Evkaf Umum Müdürlüğü'nün ihmali olduğu Kültür Bakanlığı yetkilileri tarafından tespit edilmekte ve sorumlu kişilerin cezalandırılması istenmektedir. Bundan iki ay sonrasında ise gerekli tedbirlerin alınmakta olduğunu görüyoruz²³.

Ayrıca, Bursa'daki Morali Tekkesi örneğinde olduğu gibi bina şartları uygun olan kimi tekkeler okul yapılmak üzere²⁴, kimi tekke binaları ise II. Dünya Savaşı'nın ülke için tehlike arz ettiği dönemlerde Milli Müdafaa ihtiyaçları doğrultusunda istimlak edilmiştir. Büyükçekmece'deki Gülşenî Tekkesi²⁵ ve Çanakkale'deki Nara Tekkesi²⁶ bu şekilde askeri bölgeler içerisinde kaldıklarından istimlak edilmişlerdir.

4. Tarikat Çevrelerinin Kanuna Dair Tutum ve Tepkileri

Önceki bölümde kanunun uygulayıcıları tarafından nasıl uygulandığına dair çeşitli örnekleri ele aldık. Bu bölümde ise, kanundan birinci elden etkilenmiş olan tarikat çevrelerinin ve en önemlisi o sıralarda çeşitli tekkelerin postnişinliğinde bulunan kişiliklerin bu duruma karşı nasıl bir tavır aldığını ve ne tepki gösterdiklerini anlamaya çalışacağız. Evvela şunu söyleyebiliriz ki; çeşitli nedenleri öne sürülüp üzerinde tartışılabilir. Fakat o günün şartlarında tekkelerin kapatılışına karşı ciddi bir muhalefete rastlayamıyoruz. Bütün hayatlarını adamış oldukları tekkeler kapandıktan sonra bu mutasavvıfların nasıl bir tutum içerisinde olduğunu ise genel hatlarıyla şu şekilde açıklayabiliriz; bazıları devlet buyruğuna boyun eğmenin gerekliliğine inanarak öğretmenlik, amirlik veya memurluk gibi mesleklere yönelmişlerdir. Ayrıca, çoğu dervişe göre tasavvufi hayatın devamı için bir mekân olarak tekke şart olmadığı için, bütün kâinatı bir dergâh olarak kabul edip, günlük gerginliklere prim vermemişlerdir²⁷.

²² BCA, 30-10-0-0/213-446-7 (18 Aralık 1935)

²³ BCA, 30-10-0-0/213-447 (29 Şubat 1936)

²⁴ BCA, 30-18-1-2/23-61-15 (23 Ağustos 1931)

²⁵ BCA, 30-18-1-2/95-51-20 (17 Haziran 1941)

²⁶ BCA, 30-18-1-2/101-12-7 (23 Şubat 1943)

²⁷ Mustafa Kara, "Cumhuriyet Döneminde Tarikatlar", **Demokrasi Platformu**, Yıl: 2, Sayı: 6, Bahar 2006, s. 5.

Öte yandan, sosyolojik bir gerçeklik olarak şu da ortaya konmalıdır ki, hukuki zemini ortadan kalkmış olmasına rağmen tarikat hayatı o günden bu güne sessiz ve derinden devam etmektedir. Bu durumu, aslında sessiz bir muhalefet olarak kabul edebiliriz.

Tekkelerin kapatılması kararında en önemli nedenin bu yapılar-daki çeşitli bozulmalar olmadığını daha önce belirtmiştik. Fakat, bu karara karşı mutasavvıfların tepkilerini yönlendiren ya da azaltan belki de en önemli unsurun bu fonksiyon kaybı olduğunu söyleyebiliriz. Zira daha çok erken tarihlerde, XIX. yüzyılda bu durum tespit edilmiş ve tekke hayatının ıslah edilmesi adına tartışmalar ortaya konmuştur. 1844 yılında dahi, Halveti Şeyhi Kuşadalı İbrahim Efendi yazdığı bir mektupta tekkelerdeki vahim durumu çok çarpıcı betimlemeler kullanarak ortaya koyuyordu²⁸. Bu erken tarih örneğinden anlaşıldığı üzere birçok mutasavvıf uzun zamandır tarikat hayatının aldığı vaziyetten memnun değildi. Bunun bir sonucu olarak 1925 yılına gelinip tekkeler kapatıldığında, İslami çevrelerden bunu hak edilmiş bir ceza veya laubaliliklerin ilahi bir karşılığı²⁹ olarak görenler olmuştur. Tekkeleri kapatan meclis içerisinde ise Şeyh Saffet ve Konya'daki Mevlevi Tekkesi postnişini Veled Çelebi gibi isimlerin de bulunması ve bu karara karşı çıkmamaları yine ilginç bir ayrıntıdır.

Veled Çelebi İzbudak'ın ayrıca bulunduğu konum dolayısıyla olaya yaklaşımı ilgi çekicidir. Atatürk'e yakınlığını bildiğimiz³⁰ Veled Çelebi, yazdığı bir dörtlükte tekkelerin vaziyetini açık ve esaslı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu tasvirin, alelade bir şahsa değil de önemli bir tarikatın postunda oturan birisine ait olması gerçekten kayda değerdir. Devamında da tekkelerin kapanmasıyla Mevleviliğin artık tarihin malı olduğunu kaydettiği kıt'a ise şöyledir:

²⁸ “Evler istirahat için, camiler ihfaen ibadet için olmasına binaen tekkeler yapıp cehren çalışması için mukaddem işaret olunmuş. Şimdi tekkeleri meyhane, kerhane idiyorlar”. Yaşar Nuri Öztürk, **Kutsal Gönüllü Veli: Kuşadalı İbrahim Halveti, Hayatı, Tasavvufi Düşünceleri, Mektupları**, İstanbul, Fatih Yayınevi, 1982, s. 204.

²⁹ Ali Ulvi Kurucu dedesi Hacı Veyis Efendi'den nakleder: “Allah Teala zulm etmez. Kul başına gelecekleri hak eder. Cenab-ı Hakk, bir nefis kendisini değiştirmeden, onun halini değiştirmez. Ona ceza vermez. Demek ki yapılan bu inkılaplara, bu darbelere, bu millet müstehak olmuştur...”. M. Ertuğrul Düzdağ, **Üstad Ali Ulvi Kurucu: Hatıralar – 1**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007, s. 169.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Metin Akar, **Veled Çelebi İzbudak**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

*“Hak ehli olunca içimizden mefkud
Cahiller edince arş-ı irşada suud
Beyhude figan etmeyelim layıktır
Dergehlerimiz boş idi oldu mesdud³¹”*

Tekkelerin kapatılışını problemlili vaziyetinden dolayı normal karşılayan görüşün yanı sıra, bölümün girişinde belirttiğimiz üzere bir de her durum gibi bunu da “hikmetullahın” bir tecellisi olarak görüp boyun eğen bir anlayış vardı. Bunların başında tarikatı merasim ve şekil meselelerinden çok edep, irfan ve insanlık vasıfları kazanmak olarak değerlendiren Ken’an Rıfai gelmektedir. Yine, dergâhların artık modern zamanın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunun bilincinde olmakla beraber esas manada durumu hoş karşılamasının altında tasavvufu algılayış biçimi yatmaktadır. Vahdet felsefesinin gereğince, fail olarak yalnız Allah kabul edilmiş ve kul işi denilen her emir Hakk’tan bilinmiştir³². Bir gün birlikteyken aniden sema etmeye başlayan Doktor Server Hilmi Bey’e müdahale edip durdurmasında da yine bu anlayış rol oynamıştır³³. Biz buna benzer bir anlayışı, Abdülhakim Arvasi’de de görüyoruz. Ona göre de kapatılan, mana olarak içleri boşaltılmış tekkeler ve yasak edilen ise; sahtekârlarca farklı planların maskesi olarak kullanılması gayet kolay ve artık köklerini kaybetmiş merasim şekilleridir³⁴. Görüldüğü üzere, kanuna karşı büyük bir muhalefet olmamasının altında yatanlardan birisi de çoğu mutasavvıfın şekillere ve dış alametlere rağbet etmemesiydi.

Tekkeler kapatılırken buralara emek vermiş kişilerin tamamen devre dışı bırakılıp, etkisiz hale getirilmediklerini daha önce belirtmiştik. Bundan daha da ötesi, dönemin şeyh efendilerinin saygın konumlarını devlet erkânı nezdinde dahi muhafaza ettiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda, Safer Dal’dan aktarılan hatıradaki tarih ve adı geçen şahısların bildirilen makamlarında belirsizlik bulunsa dahi,

³¹ Veled Çelebi İzbudak, **Tekke’den Meclis’e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009, s. 147.

³² Samiha Ayverdi, **Ken’an Rıfai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 1951, s. 99.

³³ Samiha Ayverdi, Ken’an Rıfai’nin Server Hilmi Bey’i durdurarak şöyle dediğini nakletmiştir: “Olmaz Efendi, bu zamanda böyle şey olmaz. Mademki yasaktır; denmiş, men edilmiştir, onun için olamaz. Biz ulüemrin sözüne ittiba ederiz. Çünkü oradan söyleyenin Hakk olduğunu biliriz”. A.e., s. 101.

³⁴ Necip Fazıl Kısakürek, **O ve Ben**, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 1974, s. 133.

anlaşılan o ki türbelerin Maarif Bakanlığı'na bağlanmasında Cerrahi Asitanesi'nin resmi son postnişini olan Fahreddin Erenden'in Şükrü Saraçoğlu ve Hasan Ali Yücel'e bir dost meclisinde konuyla ilgili bulunduğu tavsiye ve ricası etkili olmuştur³⁵. Bunun yanı sıra, Üsküdar Mevlevihanesi'nin son şeyhi olan Ahmet Remzi Dede örneğinde olduğu gibi, tekkeler kapandıktan sonra da bu kişilikler devlet görevlerinde bulunmuş ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı camilerde hutbeye de çıkmışlardır. Bu tarz örnekler tezimize kuvvetli birer delil niteliği taşımaktadırlar³⁶.

Fakat diğer yandan, Yenikapı Mevlevihanesi'nin son şeyhi Abdülbaki Baykara Dede gibi yine çeşitli memuriyetlerde bulunmasına rağmen duygusal olarak tekkelerin kapatılmasından fazlasıyla hüznü duyan ve bundan etkilenen mutasavvıflar da olmuştur. Abdülbaki Dede bu yeni hayatına intibak edememesinin bir sonucu olarak Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu üyeliği, İstanbul Türk Ocağı müdürlüğü gibi memuriyetlere getirilmesine rağmen uzun süre çalışmamıştır. Daha sonra tayin edildiği Darülfünun'daki Farsça öğretmenliğinden ise 1933 üniversite reformu ile birlikte azledilmiştir. Alışkın olmadığı bir hayatın iniş çıkışları kendisine ağır gelmiş ve 25 Şubat 1935'te vefat etmiştir³⁷. Devletin bu zatların mağdur olmaları adına aldığı tedbirlere rağmen tekke hayatının sona ermesinin bu kişilere manevi olarak hüznü verdiği de bir gerçektir.

Sonuç

Tekke ve zaviyeler, Müslüman kitleler için tarikat yaşantısının ana noktası niteliğindeki müesseselerdir. Tarikat hayatı tekke içinde biçimlenmiş ve bu yapılar ilk örneklerinden itibaren çok sayıda kişinin içerisinde yaşadığı, eğitim aldığı ve süreç içerisinde kendilerini geliştirdikleri yerler olagelmışlerdir. Hatta, otorite sahibi devlet idarecileri dahi çeşitli tarikatların içinde bulunmuş ve tekkeleri de birçok şekilde himayeleri altında tutmuşlardır. Bilhassa, Osmanlı coğrafyasının birçok yerinde idareci sınıfından veya varlık sahibi

³⁵ M. Fahrettin Dal, **Fahreddin Erenden'in Tasavvufi Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul, 2006, s. 36.

³⁶ Ahmet Cahit Haksever, **Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 64.

³⁷ Mustafa Erdoğan, **Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Mevlevi Şeyhi Abdülbaki Baykara Dede**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2003, ss. 66-71.

kimseler tekkelerin inşası ve sonrasında da idamelerinin sağlanması adına destek göstermişlerdir. Bu yolla birçok yerde dervişler katalizör rolü oynamış ve İslam dinine ihtidaları hızlandırmışlardır. Fakat zaman içerisinde bu yapılar içerisinde çeşitli fonksiyon kayıpları ile beraber bozulmalar zuhur etmiştir. Bu nedenle cumhuriyet rejiminin kurulmasından çok evvel zamanlardan itibaren tekkelerdeki problemler üzerine tartışmalar yapılmış ve ıslahı üzerine fikirler üretilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet rejiminin ilanıya ise aynı zamanda sosyolojik olarak ilmi esas alan bir asrileşme ve sekülerleşme hedefi ortaya konmuştur. Bu hedef doğrultusunda, geçmiş düzen içerisinde başat unsur konumunda bulunan İslam'ın sosyal ve siyasal ilişkileri düzenleyici vasfi geri planda bırakılmıştır. Bu anlamda halifeliğin kaldırılması, medreselerin kapatılması gibi inkılapları tekke ve zaviyelerin kapatılarak tarikatların yasaklanması izlemiştir. Burada yapılmak istenen, dinin devlet kurumlarında etkin olduğu bir yapıdan, devletin dini yaşantıyı kontrol ettiği ve kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı tek eliyle yönettiği bir sisteme geçiş yapmaktır. Böylece, her alan gibi dini alanın kamusal sınırlarını da devlet belirleyecektir.

Söyleyebiliriz ki; tekke, zaviye ve türbelerin kapatılma nedeni yeni cumhuriyet rejiminin medeniyet tasavvurunun dışında kalmış olmalarıdır. Laik ve bilimi esas alan bir devlet yapısı ile seküler ve medeni bir toplum yaratma iddiasında olan bir anlayışın, yapı olarak eski düzeni temsil eden ve ürettikleri açısından hurafe kaynağı olarak medenileşmeye engel teşkil ettiğini varsaydığı tekkeleri kapatması normal gözükmemektedir. Bu anlamda tekkelerin kapatılışı, bozulmalarının rolü büyük olmakla beraber esas olarak yeni rejimin terakki felsefesinin bir sonucudur. Öte yandan, yerleştirilmeye çalışılan yeni sistem ve ideolojisine karşı muhalefet kaynağı olarak ortaya çıkması ve Şeyh Said İsyanı ile tehlikeli boyuta ulaşması kapatılma sürecini hızlandırmıştır. Sonuçta tekke, zaviye ve türbeler 30 Kasım 1925 tarihinde kapatılmıştır.

Kanunun kabul edilip resmen yürürlüğe girmesiyle uygulama noktasında üç ana husus ortaya çıkmıştır. Bu yapılarda hizmet vermekte olan şeyh, zaviyedar ve türbedar gibi görevlilerin durumu, tekke olarak faaliyeti durdurulmuş binaların bundan sonraki alacağı fonksiyon ve bu yapıların arasında tarihi ve kültürel olarak kıymetli

olanların içlerindeki değerli eşya ile birlikte akıbeti gibi meseleler ön plana çıkmıştır. Makalemiz içerisinde örnekleriyle beraber daha detaylı ele aldığımız üzere, hizmeti geçmiş kişilerin mümkün mertebe mağdur edilmemesine gayret gösterilmiştir. Bu kişilere maaş bağlanmış ve diğer memuriyetlere yapılan atamalarda öncelik tanınarak hizmetlerinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Milleti yekpare kütleleştirme anlayışı çerçevesinde dini hayat içinde tarikatların getirdiği parçalı yapı ortadan kaldırılırken, dervişler sistem dışına atılmamış, olabildiğince yeni sisteme entegre edilmişlerdir. Yine, binalardan da tarihi ve kültürel kıymeti bulunanların korunmasına özen gösterilmiş, içlerindeki değerli eşyalar müzelerde koruma altına alınırken bunun dışında kullanıma uygun olan binalar okul olarak hizmet görmeye devam etmiş, fakat kullanılamaz ve harap halde bulunanların ise satışlarına izin verilmiştir. Böylece, tarikat ve tekke yaşantısı tarihe intikal ettirilmiş fakat tasavvuf bir kültür hazinesi olarak gelecek nesillere aktarılmıştır.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması kanununun doğrudan muhatabı olan dervişlerin tepkileri çeşitli olsa dahi ciddi bir muhalefet gösterildiğini söyleyemiyoruz. Kimi, durumu tam bir teslimiyetle karşılayıp diğer alanlarda hayatlarını kazanmaya koyulmuş, kimisi içinse zaten tasavvufi hayatın idamesi için tekkeye gerek olmadığından günlük gerginliklere girmekten sakınmışlardır. Ömürlerini adadıkları tekkelerin kapanması elbette manevi bir üzüntü yaratmıştır. Fakat aksiyoner bir tavır göstermemişlerdir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri:

A. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) Belgeleri:

- BCA, 180-9-0-0 / 1-7-1 (16 Eylül 1925)**
- BCA, 30-18-1-1 / 18-24-4 (06 Nisan 1926)**
- BCA, 30-10-0-0 / 26-150-5 (03 Haziran 1926)**
- BCA, 51-0-0-0 / 4-28-34 (05 Kasım 1927)**
- BCA, 30-18-1-2 / 23-61-15 (23 Ağustos 1931)**
- BCA, 30-10-0-0 / 213-446-7 (18 Aralık 1935)**
- BCA, 30-10-0-0 / 213-447 (29 Şubat 1936)**
- BCA, 30-18-1-2 / 63-24-16 (01 Nisan 1936)**

- BCA, 30-18-1-2 / 64-31-11 (20 Nisan 1936)**
BCA, 30-18-1-2 / 68-78-7 (29 Eylül 1936)
BCA, 30-18-1-2 / 72-13-5 (16 Şubat 1937)
BCA, 30-18-1-2 / 73-26-13 (02 Nisan 1937)
BCA, 30-18-1-2 / 95-51-20 (17 Haziran 1941)
BCA, 30-18-1-2 / 101-12-7 (23 Şubat 1943)
BCA, 30-18-1-2 / 110-5-3 (16 Ocak 1946)
BCA, 30-18-1-2 / 112-70-1 (09 Kasım 1946)
BCA, 30-18-1-2 / 114-43-20 (25 Haziran 1947)
BCA, 30-18-1-2 / 115-76-2 (12 Aralık 1947)
BCA, 30-18-1-2 / 115-82-4 (08 Ocak 1948)

B. Resmi Ceride ve TBMM Zabıtları:

- Resmi Ceride, 07 Nisan 1924, Sayı: 68**
Resmi Ceride, 5 Eylül 1341, No: 168
Resmi Ceride, 13 Kanun-i Evvel 1341, No: 243
TBMM Zabıt Ceridesi, 30 Teşrinisani 1341 Pazartesi, Cilt:19, Devre:2

2. Kitaplar:

- Akar, Metin: **Veled Çelebi İzbudak**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, Cilt: 2, Ankara, TİTE Yayınları, 2006.
- Ayverdi, Samiha: **Ken'an Rıfai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 1951.
- Baydar, Mustafa: **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1968.
- Berkes, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Çev: Ruşen Sezer, İstanbul, YKY, 2002.
- Erdoğan, Mustafa: **Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Mevlevi Şeyhi Abdülbaki Baykara Dede**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2003.
- Düzdağ, Ertuğrul: **Üstad Ali Ulvi Kurucu: Hatıralar – 1**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007

Haksever, Ahmet Cahit: **Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

İzbudak, Veled Çelebi: **Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebinin Anıları**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

Kısakürek, Necip Fazıl: **O ve Ben**, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 1974.

Özek, Çetin: **Türkiye'de Laiklik: Gelişim ve Koruyucu Ceza Hükmüleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1962.

Öztürk, Yaşar Nuri: **Kutsal Gönüllü Veli: Kuşadalı İbrahim Halveti, Hayatı, Tasavvufi Düşünceleri, Mektupları**, İstanbul, Fatih Yayınevi, 1982.

Subaşı, Necdet: **Gündelik Hayat ve Dinsellik**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2004.

Şimşir, Bilal: **İngiliz Belgeleriyle Türkiye'de Kürt Sorunu (1924-1938): Şeyh Sait, Ağrı ve Dersim Ayaklanmaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Toker, Metin: **Şeyh Sait ve İsyanı**, Ankara, 1998.

3. Makaleler

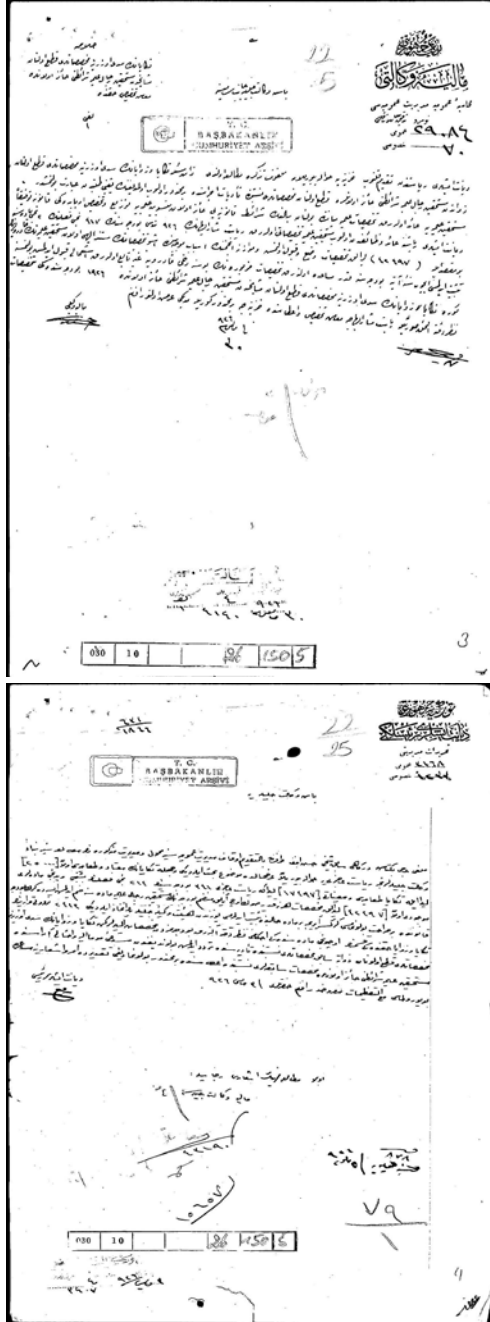
Dönmezer, Sulhi: "Atatürk İnkılapları ve Sosyal Değişme Teorileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 15, Cilt: V, Temmuz 1989, s. 523-537.

Halil İnalçık, "Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 137-144.

Kara, Mustafa: "Cumhuriyet Döneminde Tarikatlar", **Demokrasi Platformu**, Yıl: 2, Sayı: 6, Bahar 2006, s. 1-20.

4. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

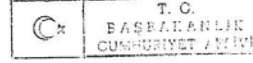
Dal, M. Fahrettin: **Fahreddin Erenden'in Tasavvufi Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

Ek 1: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0 / 26-150-5 Tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine tahsisatları kesilen meşayihdan ilim ehli olanlara maaş bağlanmasına dair belge (03.06.1926).

Ek 2: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0 / 4-28-34, 1927 senesi bütçesinde müstehakkikin-i ilmiye tertibine, kapatılan tekke ve zaviye mensuplarına maaş bağlamak için bir fasıl açıldığından, maaş bağlanacak ilmiye mensuplarında aranması gereken şartları bildiren belge (05.11.1927).

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs

Kararname

16015

Büyükçekmece'de vakıflar idaresine ait ve cineti askeriyeye
buzumlu Gülşeni tekkesinin Milli Müdafaa ihtiyaçları için istimlâki;
Milli Müdafaa Vekillîğinin 9/6/1941 tarih ve 1287/3193 sayılı tezkere-
sile yapılan teklifi üzerine, 3887 sayılı kanunun birinci maddesine
tevfiken, İcra Vekilleri Heyetince 17 Haziran 1941 tarihinde kabul
olunmuştur.

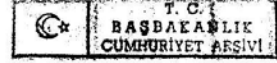
REİSİCUMHUR

İsmail İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.

080 18 01 02 95 51 00

Ek 3: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Büyükçekmece'deki Gülşenî Tekkesi'nin Milli Müdafaa ihtiyaçları için istimlakine onay verir belge (17.06.1941).

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

Şube :
Sayı : 11695

Bursanın Veli Şemseddin Mahallesiinde yapılması tekrarrür eden x ilk Mektep binası için işbu mahalde kâin Moralı Tekkesi Binası muvafık görüldüğünden 1080 numaralı kanun mucibince mahalli İdare Heyetince takdir olunacak bedeli mukabilinde mezkûr tekke binasının xx istimplâkine mezuniyet verilmesi; Maarif Vekâletininin 21/7/931 tarih ve 42747 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi ve Evkaf Umum Müdür-lüğününün 20/8/931 tarih ve 96431 numaralı mutalaanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetininin 23/8/931 tarihli içtimaında tasvîp ve kabul olu-nmuştur.

23/8/931

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V.

[Signature]

Ma. V. V.

[Signature]

M. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

M. V. V.

[Signature]

S. I. M. V.

[Signature]

1931, 18, 08, 02, 23, 61, 15

Ek 4: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Evkaf'a ait Bursa'nın Veli Şemseddin Mahallesi'ndeki Moralı Tekkesi'nin ilkokul yapılmak üzere istimplakini kabul eden kararname (23.08.1931).

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Karamame

Karar sayı

2
6089

Bedelleri gayeye aynı olan diğer hayrata sarf edilmek üzere İstanbulda Yedikulede Uşaki Tekkesi ile müstemilâtının ve İzmirde Sarı Hafız ve Kırım mescitlerinin satılması için, Vakıflar Kanununun 10 uncu maddesi hükmüne göre izin verilmesi; Vakıflar Umum Müdürlüğünün 13/2/937 tarih ve 202818/23 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 16/2/937 de onanmıştır.

16/2/937

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Hş. V.

Ad. V.

M. M. V.

Da. V.

Ha. V. V.

Ma. V.

Mf. V.

Na. V.

İk. V.

S. İ. M. V.

G. İ. V.

Zr. V.

030 18 01 02 72 13 5

Ek 5: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 72-13-5 İstanbul Yedikule'deki Uşşaki Tekkesi ile, İzmir'deki Sarı Hafız ve Kırım mescitlerinin Vakıflar Kanunu'na göre satışına izin verir belge (16.02.1937).